

5

Norsk bistand til Latin-Amerika

Einar Berntzen

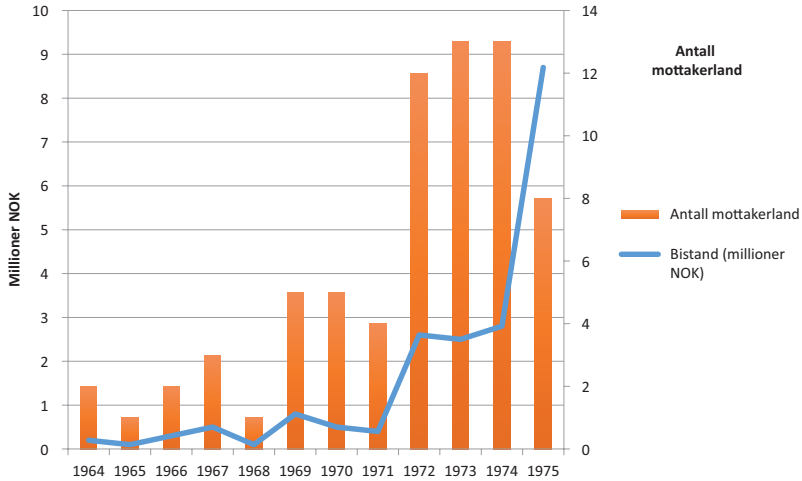
Dette kapitlet gir en oversikt over norsk bistand til land i Latin-Amerika fra 1960-tallet fram til i dag. Målet er å avdekke, drøfte og forklare visse mønstre og tendenser i norsk bistand til Latin-Amerika. Finnes det noen klar «linje» eller «tendens» i norsk bistand til Latin-Amerika? Eller er mønsteret av land og bistandsområder snarere uttrykk for ad hoc-messige «idiosynkrasier» og «tilfeldigheter», som reflekterer tilstedeværelsen av visse koblinger og allianser mellom norske frivillige organisasjoner og miljøer og sentrale innflytelsesrike politikeres personlige engasjement i og for visse land i Latin-Amerika? Avtegner profilen i norsk bistand til Latin-Amerika en proaktiv policy-tilnærming, eller følger bistanden et mere reaktivt mønster i forhold til lokale hendelser og skifter i regionen? Gjennom dette kapitlet vil vi forsøke å besvare disse spørsmålene.

I det følgende skal vi starte med å gi en kort oversikt over norsk bistands- og utenrikspolitikk overfor Latin-Amerika i tiden før militærkuppet i Chile i 1973. Videre skal vi ta for oss Norges engasjement og mer kontroversielle Latin-Amerika-politikk i kjølvannet av radikaliseringen av den norske bistandsideologien fra 1970-årene. Deretter drøfter vi i to korte avsnitt norsk støtte til minoriteter og urbefolkninger og norsk bistand gjennom frivillige organisasjoner før vi viser hvordan Norges engasjement i fredsforhandlinger er med på å utløse bistand til og forbindelser med to borgerkrigsherjede land i regionen: Guatemala og Colombia. Siste avsnitt behandler den rød-grønne regjeringens Latin-Amerika-politikk, før kapitlet avsluttes med en oppsummerende diskusjon.

Latin-Amerika i norsk utenriks- og bistandspolitikk før kuppet i Chile i 1973

Midten av 1960-tallet representerer et skifte i norsk bistandspolitikk, en endring fra bilateral til multilateral bistand. Norsk bistand var fram til 1960 dominert av Kerala-prosjektet i India (Eriksen & Pharo 1997: 381). Opprettelsen av Norsk Utviklingshjelp i 1962 (fra 1968 Direktoratet for utviklingshjelp, NORAD) var det viktigste uttrykket for en utvidet norsk innsats. I tillegg ble Fredskorpset opprettet i 1963. På dette området fulgte Norge direkte i amerikanernes fotspor. USA opprettet Peace Corps i 1961. Den delen av bistanden som ble kanalisert gjennom internasjonale organisasjoner (flersidig eller multilateral bistand), utgjorde i 1965 rundt 70 % av totalen. Det representerte en betydelig og tilsiktet vridning bort fra tosidig bistand. Denne endringen i norsk politikk skyldtes at det hadde vist seg langt vanskeligere å drive tosidig bistand enn det regjeringen og initiativtakerne til Indiafondet hadde forestilt seg i 1952. Dessuten hadde knapphet på kvalifiserte eksperter vært et gjennomgående problem i Kerala-prosjektet.

Hva var kriteriene for hvilke land Norge skulle gi bistand? Dette har endret seg over tid. Hovedinnsatsen var stort sett konsentrert til et relativt begrenset antall land. Ordningen med *hovedsamarbeidsland* som ble innført på 1960-tallet, var et uttrykk for denne begrensningen. Disse landene var ved inngangen til 1970-årene: Bangladesh, India og Pakistan i Sør-Asia og Kenya, Tanzania, Zambia og Botswana i det østlige og det sørlige Afrika. Men «særlige hensyn» kunne tilsi at det ble gitt bistand til andre land enn hovedsamarbeidslandene. I tillegg kunne støtte til frivillige organisasjoner gis til land utenom hovedsamarbeidslandene. Willoch-regjeringens bistandsmelding fra 1984 gjorde det klart at konsentrasjonsprinsippet vedtatt av Stortinget i 1967 (Simensen 2003: 119) besto, men den samme meldingen fortsatte med å utpeke nye regioner som interessante for norsk bistand. Dette gjaldt bl.a. Mellom-Amerika. I løpet av 1980-årene kom i tillegg kategorien «andre viktige land». Her inngikk blant annet Nicaragua (Engelsen & Alsaker 2003: 229–230). I første halvdel av 1990-årene var det imidlertid andre land som fikk mye bistand. Flere fikk faktisk vel så mye bistand som hovedsamarbeidslandene, som i 1992 fikk betegnelsen programland. Guatemala kom inn som en del av den nye samarbeidsregionen for Mellom-Amerika, opprettet i 1992 (Engelsen & Alsaker 2003: 206). I 2002 gikk NORAD igjen tilbake til

Figur 5.1 Norsk bistand i tall (millioner NOK): Mellom-Amerika, Karibia, Mexico og Sør-Amerika 1964–1975. Kilde for figur 5.1 og påfølgende tabeller: NORAD, «Norsk bistand i tall». Tilgjengelig på <https://www.norad.no/om-bistand/norsk-bistand-i-tall/> (all statistikk hentet 19.oktober 2016).

betegnelsen *hovedsamarbeidsland*, som det nå ble sju av: Tanzania, Mosambik, Uganda, Zambia, Malawi, Bangladesh og Nepal. Til gjengjeld var det nå hele 17 såkalte *andre samarbeidsland og -områder*, bl. a. Mellom-Amerika: Guatemala og Nicaragua (Liland & Alsaker 2003: 207).

Men hvis vi går tilbake til perioden fra midten av 1960-årene til midten av 1970-årene, ser vi av figur 5.1 at Latin-Amerika ligger totalt utenfor nedslagsfeltet for norsk bistand, men at det fra 1972 kom en drastisk økning i midler, selv om disse ikke oversteg 9 millioner totalt til hele regionen, og i antallet mottakerland. For alle landenes vedkommende er bistanden enten totalt fraværende eller svært ubetydelig og marginal.

Fram til kuppet i Chile i 1973 ble Latin-Amerika viet svært liten oppmerksomhet i norsk utenrikspolitikk. Det som først brakte Latin-Amerika inn i norsk politikk, var en skandale knyttet til ulovlig våpeneksport til Cubas diktator Fulgencio Batista i 1958 (se også Bull, kapittel 6).

Utviklingen på Cuba skapte fra slutten av 1950-tallet store problemer i norsk politikk. Første gang det skjedde, var i forbindelse med norsk våpeneksport til Cuba mot slutten av borgerkrigen mellom Batista-regimet og Fidel Castros geriljastyrker. Våpensalget skjedde ikke ut fra noe ønske om å

støtte Batista-regimet, men for å trygge utsatte arbeidsplasser på Raufoss. Opprinnelig var Utenriksdepartementet innstilt på å avslå søknaden om våpeneksport under henvisning til en bestemmelse fra 1935 som forbød eksport av våpen og ammunisjon til land i krig eller borgerkrig. Men etter press fra industrien og Handelsdepartementet åpnet allikevel Utenriksdepartementet døren på gløtt for eksport, og 4. desember 1958 vedtok regjeringen i stats- og utenriksministerens fravær å innvilge søknaden. Da saken ble offentlig kjent i februar 1959, reagerte de borgerlige partiene med å framsette mistillitsforslag mot regjeringen Gerhardsen.¹ Situasjonen ble ikke bedre for regjeringen da det ble kjent at den ammunisjonen det konkret gjaldt, var hentet ut fra et NATO-lager, og at leveransene til slutt havnet hos Castros styrker, som før våpenlasten var kommet fram hadde inntatt Havanna 1. januar 1959.²

Selv om Norge som NATO-land i stor grad fulgte USAs linje i utenrikspolitikken, var utenriksminister Hallvard Lange svært kritisk til den amerikanske sanksjonspolitikken overfor det nye regimet på Cuba. Sammen med den franske utenriksministeren Couve de Murville advarte han våren 1961 USA både mot å isolere Castro og mot å gi kommunistene skylden for alle problemer i den tredje verden. Lange fryktet at boikottlinjen ville drive Castro i armene på Sovjetunionen. I 1964 opprettholdt Lange kritikken av USA på et rådsmøte i NATO. Han gjorde det klart at boikotten av Cuba manglet hjemmel i FN-pakten, og at den ble iverksatt uten vedtak i Sikkerhetsrådet (Eriksen & Pharo 1997: 393). Når det gjelder Latin-Amerika, ser vi altså at Norge tidlig valgte en linje i utenrikspolitikken som gikk på tvers av USAs interesser, særlig overfor venstreorienterte regimer, og vi kan kanskje allerede her se kimen til den senere norske støtten til Chile og Nicaragua. Dette synes i størst grad å gjelde Latin-Amerika, men ikke utelukkende, siden Norge også var det første NATO-landet som anerkjente Nord-Vietnam i 1971 og etter våpenhvilen i 1973 innledet et ordinært bistandssamarbeid med Vietnam. Norge støttet også motstanden mot apartheid i Sør-Afrika og frigjøringsbevegelsene i de portugisiske koloniene i Afrika (Simensen 2003: 253).

1 For en svært grundig analyse av Cuba-saken, se Wahl (2011).

2 Konsekvensen av skandalen var at en uvanlig irritert statsminister Gerhardsen umiddelbart innskjerpet prosedyrene og bestemmelsene for våpeneksport.

Radikalisering av den norske bistandsideologien fra 1970-årene: engasjement og kontroversiell politikk overfor Latin-Amerika

Stortingsmelding nr. 29 fra februar 1972 formulerte en ny grunnlov for norsk bistandspolitikk, idet den utmyntet hovedprinsippene for norsk bistandspolitikk i praktiske retningslinjer. Bistanden skulle nå bidra til å fremme en «jevne inntektsfordeling» ved å vektlegge tiltak som var egnet til å nå direkte fram til de bredere befolkningslagene i mottakerlandene. Videre skulle man gjøre økt bruk av de frivillige organisasjonene i bistandsarbeidet. I valg av samarbeidsland burde Norge prioritere land der myndighetene førte en «utviklingsorientert og sosialt rettferdig politikk»,³ en formulering som senere kom til å følge norsk bistandspolitikk (Simensen 2003: 243). At Høyre ikke var med i Korvald-regjeringen (1972–73), samt det faktum at sentrale bistandspolitikere som Gunnar Stålsett og Kjell Magne Bondevik nå var blitt statssekretærer, kan forklare at Stortingsmelding nr. 29 beholdt sin radikale profil.

Manglende suksess med bistandsideologien fra 1950- og 1960-tallet, troen på at virkningene av økonomisk vekst gradvis ville spre seg til alle samfunnslag og redusere fattigdommen i u-landene, la grunnlaget for en endring av målene for den norske bistanden i retning av «vekst med velferd» og «sosialt rettferdig fordeling». Denne radikale dreiningen i den norske bistandsideologien må ses i lys av den allmenne politiske radikaliseringen som fant sted i Vesten på denne tiden. Det var ikke bare bistandspolitikken som ble preget av den radikale bølgen, den påvirket også utenrikspolitikken generelt, som i sin tur ga føringer for bistandspolitikken. Den utenrikspolitiske ledelsen lanserte i disse årene den såkalte engasjementspolitikken som kom til å føre Norge inn på et spesielt utenrikspolitisk spor, der man bl.a. ønsket å føre en mer aktiv politikk til fordel for u-land, vel å merke under forutsetning av at en slik politikk ikke kom på tvers av norske interesser.⁴ Viktig for å forstå den radikale dreiningen av utenrikspolitikken rundt 1970 var situasjonen i Arbeiderpartiet med det evig problematiske forholdet til venstresiden. Etter det katastrofale valgresultatet i

3 Det var et vendepunkt i bistandshistorien da den tverrpolitiske enigheten om u-hjelpen ble brutt ved at Høyres medlemmer i utenrikskomiteen (Willoch, Syse og Thyne) dissenterte på at det skulle stilles politiske betingelser for bistanden («utviklingsorientert og sosialt rettferdig politikk») (Simensen 2003: 248).

4 Grunntrekkene i dette mønsteret er trukket opp av Rolf Tamnes i bind 6 av *Norsk utenrikspolitikks historie*.

1973 da DNA måtte forholde seg til det nystiftete Sosialistisk Venstreparti (SV), kunne engasjementspolitikken overfor den tredje verden virke samlende. Det var den samme logikken som da Indiahjelpen ble satt i gang i 1952.

Engasjementspolitikken, med bistand som et viktig instrument, ble understøttet av de nye oljeinntektene. Et uttrykk for radikaliseringsen var at omfanget av bistanden nå ble et hovedtema. Partiene konkurrerte om å overby hverandre. De samlede bistandsbevilgningene økte fra 272 millioner NOK i 1970 til 960 millioner i 1975. Andelen NORAD skulle forvalte gjennom direkte, bilateral hjelp, økte i samme periode fra 104 til 482 millioner, langt på vei en femdobling (Simensen 2003: 250).

Chile

Det norske engasjementet i Chile begynte da sosialisten Salvador Allende ble valgt til president i 1970. Han fikk straks mange sympatisører i Norge. Fra første stund bidro USA aktivt til å undergrave Allendes regjering, og i 1973 begikk han selvmord da presidentpalasset ble angrepet med kampfly under general Augusto Pinochets blodige kupp. Det svært brutale og blodige militærkuppet utløste sterke protester i mange land, også i Norge.⁵ Det vakte derfor pressestorm da den norske ambassaden i Santiago, i sterk kontrast til den svenske, til å begynne med nektet å gi asyl til flyktninger. Norges ambassadør Julius August Fleischer ble anklaget for å være sympatisk innstilt til militærregimet og for å ha utvist manglende dømmekraft.

Knut Frydenlund, som overtok som utenriksminister i Trygve Brattelis andre regjering i oktober 1973, utnevnte derfor Frode Nilsen som spesialutsending til Santiago de Chile for å «bistå ambassadøren i asylsaken». I 1975 vendte Frode Nilsen tilbake til landet som ambassadør, og han kom til å arbeide med Latin-Amerika generelt og Chile spesielt helt fram til 1992. Nilsen gjorde en stor innsats for å hjelpe politisk forfulgte, blant annet ved å sørge for at et stort antall chilenerne kom seg ut av landet. Motstandere av militærregimet som hadde fått særlig strenge straffer, ble brakt til Norge. Nilsens oppgave var i sin natur humanitær, men det dreide seg også om å gjenopprette Norges ære og renommé i spørsmål som gjaldt menneskerettigheter. Statsminister Bratteli var i 1974 stemt for å bryte de diplomatiske

5 For en interessant diskusjon av det norske solidaritetsarbeidet overfor Chile, se Godbolt (2014).

forbindelsene med Chile, men Nilsen bidro til å forhindre dette, fordi det ville ha skadet hjelpearbeidet. Nilsen baserte seg mye på det stille diplomati som strategi og metode overfor makthaverne. For ikke å undergrave hans arbeid valgte derfor Norge til tider å dempe sin kritikk av militærregimet. Frydenlund la således bånd på seg, og ambassadør Ole Ålgård unngikk i sitt virke i FN å utfordre generalene. På tross av at venstresiden så på dette som uttrykk for norsk unnfalighet, ga den chilenske motstandsbevegelsens koordineringskomité i utlandet støtte til Nilsens linje. Mens den krevde at andre vennligsinnede land brøt forbindelsene med Chile, var det annerledes med Norge på grunn av Frode Nilsens enestående innsats for menneskerettighetene i landet (Godbolt 2014: 288).

Forholdet til Chile og Norges solidaritet og støtte til motstanderne av Pinochet-regimet var dessuten forankret på det personlige plan gjennom Reiulf Steen, leder av Arbeiderpartiet (1975–81), gift med visejustisministerminister i Allendes regjering Inés Vargas og senere (1992–96) ambassadør i Chile. Etter at en demokratisk valgt regjering hadde overtatt makten i Chile i 1990, besluttet Norge å yte hjelp for å bidra til å stabilisere det nye demokratiske regimet. I årene 1991–93 bisto Norge med i alt 90 millioner NOK til et chilensk solidaritetsfond for fattigdomsbekjempelse (se tabell 5.2).⁶

Den norske støtten til regimemotstanderne og demokratiforkjemperne i Chile var ukontroversiell og hadde allmenn og solid politisk oppslutning. Den norske støtten til Cuba, Jamaica og Nicaragua ble derimot mye mer kontroversiell.⁷

6 Til sammenligning støttet den svenske regjeringen etter valget av Patricio Aylwin til president i 1990 den chilenske regjeringen med rundt 300 millioner SEK til demokratiassistanse og sosial boligbygging (Nilsson 1991: 174).

7 Selv om det ikke gjelder Latin-Amerika, kan vi nevne det mest spektakulære norske engasjementet i den amerikanske regionen: det som var rettet mot Jamaica i Michael Manleys tid som statsminister (1972–80). Det nære samarbeidet oppstod da Manley besøkte Norge i oktober 1977. Arbeiderpartiets ledelse, og aller mest statsminister Oddvar Nordli, skal ha blitt fascinert av Manley og oppfattet ham som en ekte sosialdemokrat som stod for en utviklingsrettet demokratisk sosialistisk politikk. Regjeringen Nordli la opp til et ambisiøst økonomisk samarbeid med Jamaica, som omfattet både bistand og samarbeid om skipsfart. Et motvillig norsk næringsliv ble instruert om å samarbeide om prosjekter som gjaldt aluminium, Jamaicas viktigste eksportvare. Næringslivssamarbeidet lyktes imidlertid ikke, og i 1980 kom en mer USA-vennlig regjering under Edward Seaga (1980–89) til makten i landet. Det karibiske fyrårnet sluknet, og det samme gjorde den norske interessen (Engelsen & Alsaker 2003: 231).

Cuba

USAs dominerende posisjon i Latin-Amerika gjorde at det norske engasjementet i Latin-Amerika måtte forholde seg til USAs politikk i regionen.⁸ Engasjementet og den norske politiske bistanden kom derfor i perioder til å belaste forholdet til USA (Tamnes 1997: 351). Norges forhold til Cuba ble et eksempel på dette. Hjelpen til Fidel Castros Cuba ble satt i gang i 1972. Forholdet til Cuba var vanskelig pga. USAs embargo av landet. Det ble allikevel gitt bistand, noe som hadde kommet i stand ved en *tilfeldighet*. Et åpent tilbud fra Norge til alle utviklingsland om faglig bistand innenfor sjøtransport førte til en avtale om bistand til havneutbygging i 1972 (Simensen 2003: 95), og den ble utvidet til en større rammeavtale i 1975, mot de borgerliges stemmer. Cuba-bistanden ble således svært kontroversiell fra første stund. Amerikanerne henvendte seg til det norske UD og protesterte mot et slikt samarbeid, men fikk til svar at det noen ganger var både nødvendig og riktig å innta standpunkter på tvers av amerikanske interesser (Engelsen & Alsaker 2003: 233).

Men også den interne politiske motstanden mot regjeringens Cuba-bistand var sterk. Valget av Cuba som mottaker av norsk bistand ble heftig kritisert i leserbrev, avisartikler og innlegg i stortingsdebattene, der landet ble stemplet som et kommunistisk diktatur. Andre støttet bistanden til Cuba og viste til landets store framskritt når det gjaldt helsevesen og utdanning, jordreformer og nedbygging av klasseskiller, som ble framstilt som eksempler til etterfølgelse for andre latinamerikanske land. Regjeringen la opp til en forlengelse og utvidelse av bistanden til Cuba. Om bistanden hadde skapt strid fra første dag, ble spørsmålet særlig betent da Cuba i 1976 sendte soldater til Angola for å støtte MPLA i borgerkrigen i landet. De to andre væpnede deltakerne i borgerkrigen, UNITA og FLNA, var begge støttet av Sør-Afrika og indirekte av USA. Det hersket derfor ingen tvil om at Cuba i den kalde krigen plasserte seg som en aktiv motstander av amerikanske interesser. De borgerlige partiene anført av Høyre forlangte at bistanden til Cuba måtte avsluttes, men regjeringen ønsket å være mer forsiktig (Engelsen & Alsaker 2003: 234).

8 Utenriksledelsen var særlig kritisk til visse sider ved amerikansk politikk i Latin-Amerika. På NATOs rådsmøte våren 1965 refset Norge med støtte fra enkelte andre land USA for intervensjonen i Den dominikanske republikk i april 1965 (Eriksen & Pharo 1997: 392).

Et problem var at flere av Norges samarbeidsland lå i konflikt med sine naboer. Indonesia hadde nylig okkupert Øst-Timor, og India hadde medvirket til at Bangladesh rev seg løs fra Pakistan. Skulle alle slike handlinger føre til stans i bistanden? Utenriksminister Frydenlund mente at å bryte bistandsengasjementet var uegnet som utenrikspolitisk virkemiddel. Regjeringen ønsket derfor ikke å bruke bistanden som politisk pressmiddel, men ble til slutt tvunget til i hvert fall delvis å gi etter for presset fra opinionen da bistandsarbeidet som sådant stod i fare for å bli kompromittert og miste oppslutning. Regjeringen falt til slutt ned på en mellomløsning, som senere ble betegnet som «Cubaformelen»: Der hvor politiske forhold endret betingelsene for hjelp, ville Norge overholde inngåtte forpliktelser og avtaler, men si tydelig ifra politisk og stoppe videre hjelp. Det vil si at prosjekter som allerede var igangsatt skulle fortsette til de var avsluttet, samtidig som avtaler om nye prosjekter på Cuba ikke skulle inngås (Engelsen & Alsaker 2003: 234). Cuba-bistanden pågikk lenge til tross for et visst press i opinionen, motstand fra USA og deler av Stortinget. Situasjonen endret seg imidlertid med Cubas deltakelse i borgerkrigen i Angola, som førte til at støtten fra mellompartiene forsvant. Hensynet til opinionen ble viktigere, selv om den ikke var viktig nok til at bistanden ble avsluttet brått.⁹

Nicaragua

Det skjellsettende vendepunktet i nyere nicaraguansk historie var revolusjonen i 1979, da diktator Anastasio Somoza Debayle flyktet til Miami og sandinistene inntok Managua. USA hadde under president Carter inntatt en nølende holdning til sandinistene, men under president Reagan kom USA til å oppfatte sandinistene som en hovedmotstander i Mellom-Amerika og motarbeidet dem med harde midler. Nicaragua ble derfor på 1980-tallet en arena for storpolitisk strid. USA engasjerte seg indirekte og senere med direkte støtte til kampen mot sandinistene. Ikke minst støttet USA de såkalte *contras*-styrkene med penger og våpen.

9 Da den norske bistanden til Cuba ble avsluttet i 1980, var arbeidet med Sone 6 i havnen i Havanna nesten ferdig. Til tross for at bistanden opphørte, greide cubanerne å opprettholde det planlagte nivået for godstrafikken fram til sammenbruddet i handelen med Øst-Europa. I tillegg ble Sone 6 også brukt som modell for utvikling og modernisering av andre havner på Cuba (Engelsen & Alsaker 2003: 236).

Selve revolusjonen i 1979 fikk liten oppmerksomhet i Norge. Allikevel eksisterte det et visst Latin-Amerika-engasjement på venstresiden i norsk politikk, organisert i Latin-Amerika-gruppene (LAG). Disse ble dannet i 1977 som resultat av et engasjement i hovedsak for Chile og hadde oppslutning særlig blant studenter. Revolusjonen i Nicaragua utløste mobilisering blant disse gruppene, og engasjementet vokste ganske raskt. Fra 1982 stod Latin-Amerika-gruppene for organiseringen av såkalte kaffebrigader, der deltakerne som en solidaritetshandling selv betalte reisen til Nicaragua for å være med på kaffeinnhøstingen (Engelsen & Alsaker 2003: 239). I oppmerksomhet og engasjement ble Nicaragua et symbol: på amerikansk imperialisme, på nord-sør-konflikten, på demokrati mot diktatur og på den gode revolusjon. Nicaragua kom derfor også til å engasjere utenfor tradisjonelle aktivistmiljøer. Den politiske viljen til å markere en holdning *mot* USA og *for* sandinistene stod således sterkt i opinionen.

Det tok imidlertid i underkant av et par år før de politiske partiene fanget opp denne utviklingen. På tidspunktet for revolusjonen var regjeringen og det politiske miljøet for øvrig lite engasjert. Dette stod i en viss kontrast til oppmerksomheten som sandinistene fikk fra andre europeiske land og internasjonale organisasjoner som Sosialistinternasjonalen, hvor Arbeiderpartiets formann Reiulf Steen var nestleder. Den norske anerkjennelsen av det nye regimet kom sent, og bistanden var svært begrenset (se tabell 5.1). Den norske regjeringen stilte seg positiv til sandinistene, men viste ikke den samme entusiasmen som den svenske regjeringen under statsminister Olof Palme. Da sandinistregjeringens utenriksminister Miguel D'Escoto besøkte Norge i 1981, uttrykte utenriksminister Frydenlund en viss forsiktig vilje til å øke bistanden, men uten at det ble allment kjent i det politiske miljøet (Engelsen & Alsaker 2003: 239).

Arbeiderpartiets forsiktige linje skyldtes at øst-vest-spørsmålet var svært brennbart i norsk og internasjonal politikk da D'Escoto besøkte Norge bare måneder før valgkampen i 1981. I forbindelse med valget hadde DNA et programforslag om en atomvåpenfri sone i Norden, som det stod stor strid om også internt i partiet. DNA ble i valgkampen av Willoch anklaget for å være «på glid» i utenrikspolitikken. Høyre og Willoch red på høyrebølgen, og DNA ønsket derfor å unngå å skape ytterligere tvil om partiets utenrikspolitiske profil. Som kjent tapte DNA stortingsvalget i 1981, og Nicaragua kom til å bli en av de sakene partiet søkte å vinne tilbake tapt terreng på. Nicaragua var en

Tabell 5.1 Norsk bistand i tall (millioner NOK): Mellom-Amerika, Karibia, Mexico og Sør-Amerika 1976-1985.

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985
Panama	-	-	-	-	-	0,0	-	-	0,6	-
Costa Rica	-	0,2	0,4	-	0,1	0,5	0,2	0,2	4,6	1,8
Nicaragua	-	-	-	4,7	2,5	2,5	13,7	16,8	46,7	42,9
Honduras	-	-	-	-	-	0,0	3,5	1,9	2,9	1,9
El Salvador	-	-	-	-	0,1	-	7,9	1,9	4,3	2,5
Guatemala	6,0	1,2	-	-	0,2	0,0	0,1	2,8	5,0	5,2
Dom. Rep.	-	-	-	-	3,0	3,0	0,1	4,1	0,1	3,7
Haïti	-	0,1	-	-	0,1	-	0,1	-	-	-
Cuba	12,1	20,1	6,5	4,6	1,0	0,2	0,3	0,1	-	0,0
Mexico	-	-	-	-	-	0,2	1,4	0,8	0,7	6,9
Colombia	-	0,1	-	-	-	0,2	0,1	0,5	0,1	5,0
Venezuela	-	-	-	-	-	0,0	-	-	-	0,0
Ecuador	0,7	-	-	-	-	2,6	3,3	3,0	1,5	1,9
Peru	0,4	0,4	0,4	1,9	3,7	3,7	11,4	1,8	4,9	4,7
Bolivia	-	-	-	-	1,5	1,9	2,4	9,8	16,5	12,2
Paraguay	0,3	0,3	-	-	0,1	0,2	0,2	0,1	-	-
Chile	-	0,2	-	-	0,1	0,1	0,5	0,1	0,4	7,0
Argentina	-	-	-	-	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,4
Uruguay	-	-	-	-	-	-	-	-	0,2	0,4
Brasil	-	0,1	-	-	0,3	0,3	0,8	0,6	2,4	2,9
Sum pr. år	19,5	22,7	7,3	11,2	12,8	15,5	43,5	44,6	91,1	99,4
Ant. land pr. år	5	9	3	3	13	13	17	16	16	15

«god sak» i den forstand at den engasjerte visse aktive miljøer. Bare kort tid etter DNAs valgnederlag fikk Latin-Amerika-aktivistene høsten 1981 Thorvald Stoltenberg med på en erklæring til støtte for sandinistene i Nicaragua og FMLN-geriljaen i El Salvador. Han stilte i demonstrasjoner og holdt appeller mot USAs politikk i Latin-Amerika. Vegard Bye, selv blant de ledende aktivistene, beskrev Stoltenberg som en partistrateg på jakt etter en sak som kunne mobilisere ungdommen i partiet (Bye 2016: 64). I mars 1982 stilte alle

ungdomspartiene-unntatt Unge Høyre og FrPU-seg bak en felleserklæring der de ønsket seg Latin-Amerika og Karibia som nye norske bistandsområder og at Nicaragua skulle gjøres til et hovedsamarbeidsland. Dagen etter denne erklæringen skulle Stortinget behandle norsk bistand. Bistandsdebatten i mars 1982 ble derfor i stor grad en utenrikspolitisk debatt om Mellom-Amerika. Selv om Nicaraguas støttespillere i Stortinget fremdeles var i mindretall, var det skapt økt interesse for landet. I april 1982 fremmet DNAs sentralstyre krav om at Nicaragua skulle gjøres til et hovedsamarbeidsland. Andre partier fulgte etter, og høsten 1982 krevde Stortinget økt samarbeid med Nicaragua. Høyre stod isolert, mens mellompartiene under ledelse av KrFs Jakob Aano var klare i sin støtte.

I 1983 fikk Thorvald Stoltenberg en oppfordring fra Willy Brandt om å engasjere seg som Sosialistinternasjonalens representant i Latin-Amerika, spesielt i Nicaragua. I 1984 deltok således Stoltenberg på Sosialistinternasjonalens vegne som fredsmegler mellom sandinistene og opposisjonen i Nicaragua. Meglingen fant sted i forbindelse med opptakten til det omstridte valget av president og parlament, som det regjerende sandinistpartiet vant. Stoltenberg fortsatte i dette skytteldiplomatiet i Latin-Amerika inntil han ble utenriksminister våren 1987 (Tamnes 1997: 363).

Det virkelige gjennombruddet i norsk bistand til Nicaragua kom i 1984, i kjølvannet av en rekke hendelser. Etter at utenrikskomiteen i januar 1984 hadde foretatt en reise til Mellom-Amerika, inkludert Nicaragua, fremmet Arbeiderpartiet i mars 1984 et forslag i Stortinget om å gjøre landet til et norsk hovedsamarbeidsland. Forslaget ble avvist, men det som til slutt skulle komme til å slå en sprekk i Willoch-regjeringens motstand, var en uheldig bemerkning utenriksminister Sverre Stray kom med i Stortinget i april 1984. Under en redegjørelse om Norges holdning til at CIA i hemmelighet hadde minelagt den nicaraguanske havnen i Corinto, påstod Stray at det ikke fantes noe bevis på at det var CIA som stod bak. Han lovet allikevel å ta saken opp med amerikanerne fordi USA gjennom sin politikk i Mellom-Amerika hadde et særlig ansvar for det som skjedde. Men han la til at om USA hadde et ansvar, måtte landet også ha «en slags rett til å blande seg inn» i forholdene i regionen (Engelsen & Alsaker 2003: 241). Denne siste formuleringen brakte opposisjonen i harnisk, og ble av politiske motstandere og utlagt som «Stray-doktrinen». Stray og Høyre fikk sin posisjon betydelig svekket av episoden. To dager senere vedtok regjeringen et forslag fra det KrF-styrte (Reidun Brusletten)

bistandsdepartementet om å gi 10 millioner ekstra til Nicaragua (Engelsen & Alsaker 2003: 241).

Etter episoden med Stray var norsk Nicaragua-politikk i stor grad styrt fra Stortinget, av mellompartiene og Arbeiderpartiet. Noen uker etter uttrykte Stortinget at det var bred enighet om Norges politikk overfor Mellom-Amerika. Et utslag av denne enigheten var beslutningen om å sende et fredsskip til Nicaragua sommeren 1984 (Engelsen & Alsaker 2003: 241).

Fredsskipet var et ekstravagant symbolprosjekt som gikk ut på at et spesialskip skulle lastes i Norge med varer (som inkluderte mat, medisiner og papir) som skulle gis i bistand til Nicaragua. Fredsskipet fraktet også private gaver, ikke minst avispapir fra en lang rekke norske aviser av de fleste politiske avskygninger til *La Prensa*, den eneste nicaraguanske avisen som ikke var under sandinistisk kontroll. Avispapiret var ment å skulle bidra til å styrke den politiske pluralismen i landet på et tidspunkt da Nicaragua var i gang med å forberede seg til sitt første demokratiske valg i november 1984. Dermed ble fredsskipet ikke bare bistand til sandinist-regjeringen, men også en håndrekning til demokratiet i Nicaragua. Den øremerkede «folkegaven» til *La Prensa* utgjorde imidlertid bare 90 tonn av en samlet statlig gave på vel 1300 tonn avispapir.

Siste akt i dramaet om Nicaragua i norsk politikk gjaldt spørsmålet om å sende fredskorpsdeltakere til landet. Dette var en idé fra Bruslettens tid som Arbeiderpartiet grep tak i etter at partiet dannet regjering igjen i 1986. Ved flere anledninger hadde USA protestert mot det norske engasjementet i Nicaragua, som for eksempel i 1982, da Thorvald Stoltenberg hadde deltatt i et demonstrasjonstog mot USAs støtte til *contras*-styrkene. Like etter at Stortinget hadde klarert fredskorpsere til Nicaragua, kom således USAs FN-ambassadør Vernon Walters til Norge i 1987 med advarsel om at norske fredskorpsere kunne risikere å komme i kryssild mellom sandinister og *contras*-styrker. I tillegg ga han uttrykk for at norske fredskorpsere i Nicaragua ville bli en belastning for og svekke samholdet i NATO. Da saken ble behandlet i Stortinget i juni 1987, gikk Høyre, som var lydøvert overfor USAs argumenter, mot å sende fredskorpsere til Nicaragua. Press fra USA og Høyres motstand var allikevel ikke nok til å stå imot markeringsønsket. Men som et kompromiss skulle den norske fredskorpsinnsatsen rettes mot Mellom-Amerika som region ved at også Costa Rica ble tilgodesett. I tillegg ble også fredskorpsinnsatsen øremerket for flyktningarbeid (Engelsen & Alsaker 2003: 243). Bistanden ble trappet opp

da Arbeiderpartiet kom tilbake i posisjon i 1986: fra 43 millioner NOK i 1985 til 85 millioner i 1986 (se tabell 5.2). I gavnet, om ikke i navnet, ble Nicaragua nå et hovedsamarbeidsland.

Norges Nicaragua-entusiasme var reell nok, men noe sendrektig. Sandinistene hadde god kontakt med europeiske sosialdemokratiske partier gjennom Sosialistinternasjonalen, som holdt sin årlige kongress i Managua allerede i 1981, og som mottok støtte og bistand fra land som Sverige, Frankrike, Vest-Tyskland, Østerrike og Nederland lenge før Norge kom på banen. I 1984 ble dessuten Sveriges statsminister Olof Palme den første vesteuropeiske regjeringssjef som besøkte Nicaragua etter revolusjonen i 1979 (Nilsson 1991: 185). Sverige var mye tidligere ute enn Norge i sin uforbeholdne støtte til sandinistene og hadde et relativt omfattende bistandssamarbeid med landet allerede før 1982.¹⁰ I Norges tilfelle startet den tosidige bistanden i det små under Arbeiderparti-regjeringen i 1981 (se tabell 5.1 og 5.2).

Men til tross for sendrektigheten i starten: Hvorfor fikk Nicaragua etter hvert så bred støtte i det politiske miljøet i Norge? Enkeltpersoner og grupper utenom de tradisjonelle aktivismiljøene spilte en stor rolle når det gjaldt å få Nicaragua på dagsordenen i Norge. Utenom Latin-Amerika-gruppene bidro ikke minst kristne miljøer (se Tafjord, kapittel 8) til å skape en bredere oppslutning om Mellom-Amerika og Nicaragua. En viktig faktor var at Kirkens Nødhjelp lenge hadde vært engasjert i Latin-Amerika. Kirkens Nødhjelps mann i Guatemala, Petter Skauen, var en viktig kilde til informasjon og veiledning for utenrikskomiteens leder Jakob Aano fra KrF og andre i kristne organisasjoner i Norge. For Kirkens Nødhjelp var de humanitære behovene viktigst, men i likhet med mange andre var organisasjonen oppmerksom på den rollen som de kristne spilte i revolusjonen og i regimet gjennom den såkalte frigjøringssteologien. Noen av de katolske prestene som tilhørte denne retningen, deltok til og med som medlemmer av sandinistregjeringen: Miguel D'Escoto som utenriksminister (1979–90) og Ernesto Cardenal som kulturminister

10 Bare en måned etter revolusjonen 19. juli 1979 ga det svenske sosialdemokratiske partiet (SAP) sandinistene en gave på 25 millioner SEK. I 1980 donerte den svenske fagbevegelsen 50 000 oljelamper til sandinistregjeringen som bidrag til sandinistens kampanje for å utrydde analfabetismen i landet. Men også den svenske Folkparti-regjeringen under Ola Ullsten (1978–79) gikk inn for å bistå Nicaragua i gjenoppbyggingen av landet ved etter at sandinistene hadde vunnet makten å gi ytterligere 25 millioner SEK som nødhjelp i tillegg til de 11 millioner SEK i humanitær hjelp som sandinistene hadde fått i 1978 (Nilsson 1991: 176). Fra 1979 til 1989 beløp Sveriges totale bistand til Nicaragua seg til rundt 1000 millioner SEK (Nilsson 1991: 187).

(1979–87) (Berntzen 2012: 165). Ifølge Ernesto Cardenal var sandinistrevolusjonen den første revolusjon i verden hvor de kristne har spilt en aktiv og viktig rolle. Hans oppfordring til de kristne om også å spille en tilsvarende rolle i gjenoppbyggingen vant gjenklang også hos de kristne i Norge. Å bistå trenge og velmenende mennesker i en vanskelig tid var et kall. Jakob Aano medga at sandinist-regimet i Nicaragua ikke var perfekt, men heller ikke bare kritikkverdigg, og mente at sandinistene ble svært urettferdig behandlet av Reagans Nicaragua-politikk. For ham var fredsskipet en åpen protest mot USAs politikk i Mellom-Amerika (Engelsen & Alsaker 2003: 244).

Reagan-administrasjonens kontroversielle støtte til *contras*-styrkene var avgjørende for å skape den brede oppslutningen. Det var som USAs terroriserte, men heltemodige motstander at Nicaragua fikk symbolstatus. Men da sandinistene tapte valget i 1990 og Violeta Barrios de Chamorro og den demokratiske opposisjonen (UNO) kom til makten, ble de diplomatiske forbindelsene til USA normalisert. Dermed ble Nicaragua avmystifisert som bare nok et fattig land i den tredje verden, og de hjemlige sosialisters radikale glød avtok påtakelig. Også de norske bistandsbevilgningene til Nicaragua gikk ned fra 219 millioner i toppåret 1990 til 125 millioner i 1993 (se tabell 5.2).

Etter 1990 da Nicaragua i praksis var blitt et hovedsamarbeidsland, ble raskt menneskerettigheter og demokratisk utvikling satsingsfelt. Sandinistene med Daniel Ortega i spissen hadde kastet det diktatoriske regimet til Anastasio Somoza Debayle i 1979, men hadde ikke etablert et demokrati til erstatning før i 1984. Også etter at sandinistene tapte valget i 1990, var demokratiutviklingen i landet svært skjør. Norge ønsket blant annet å styrke Nicaraguas valgprosedyrer. Landets øverste valgdomstol, *Consejo Supremo Electoral* (CSE), fikk derfor fra 1989 til 1999 vel 40 millioner NOK i støtte. Mellom 1994 og 1996 utgjorde støtten til CSE hele 60 prosent av den totale støtten til landet. Bistanden gikk til utstedelse av ID-kort, modernisering av folkeregisteret og tiltak for å spre informasjon om sivile rettigheter. I tillegg arbeidet NORAD for å få etablert en ombudsmann for menneskerettigheter og å få laget et forslag til en lov om barns rettigheter (Liland & Alsaker 2003: 118).

Den norske beslutningen om mottakeransvar, dvs. om å legge ansvaret for gjennomføringen av bistandsprosjektene til nicaraguanske myndigheter, var urealistisk pga. mangel på administrativ kapasitet og evne. Selv om for eksempel generell budsjettstøtte var helt i mottakeransvarets ånd, var både Norge og Verdensbanken i 1992 i tvil om hvorvidt Nicaragua kunne håndtere slik støtte.

Tabell 5.2 Norsk bistand i tall (millioner NOK): Mellom-Amerika, Karibia, Mexico og Sør-Amerika 1986-1995.

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Panama	0,9	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-
Costa Rica	2,1	1,3	1,9	3,2	1,4	3,8	3,1	3,3	5,6	8,3
Nicaragua	84,7	96,7	130,4	153,6	219,3	174,8	162,4	124,4	142,9	176,4
Honduras	0,8	2,9	2,1	3,6	5,8	4,5	4,2	4,6	6,8	5,7
El Salvador	7,4	10,5	6,1	18,1	12,2	11,4	29,5	25,4	14,3	13,4
Guatemala	3,7	8,1	8,5	13,1	16,1	16,9	21,5	29,2	56,3	74,7
Dom. Rep.	0,9	6,2	1,2	1,2	2,1	1,7	1,8	1,9	1,8	2,3
Haïti	0,1	0,3	3,1	0,5	1,0	0,5	0,6	1,3	9,7	6,8
Cuba	4,7	3,6	-	0,3	0,3	3,0	-	0,6	2,7	3,5
Mexico	3,7	0,2	0,8	1,2	1,1	0,7	2,0	-	2,5	2,1
Colombia	1,5	0,9	1,5	0,5	2,6	1,9	1,7	1,4	3,7	6,0
Venezuela	0,3	-	-	-	-	0,3	0,5	0,1	-	-
Ecuador	3,7	7,1	1,7	1,6	3,5	5,0	3,1	4,7	3,4	5,6
Peru	8,7	5,4	5,8	4,9	8,9	7,7	10,0	8,7	13,1	14,6
Bolivia	16,2	15,0	15,9	11,7	15,9	19,9	21,6	21,3	15,8	14,9
Paraguay	-	-	0,8	0,7	0,7	2,4	3,9	3,6	3,3	4,6
Chile	4,9	2,3	6,0	17,4	38,2	59,9	55,9	18,9	21,8	9,7
Argentina	1,2	0,9	0,6	-	-	0,1	0,1	-	0,2	0,1
Uruguay	1,3	0,8	0,6	0,1	0,3	0,8	1,6	0,6	1,0	1,1
Brasil	2,5	0,7	3,7	3,4	3,7	4,2	9,5	9,2	12,5	13,0
Sum pr. år	149,3	163,0	190,7	235,1	333,1	319,5	333,0	259,2	317,4	362,8
Ant. land pr. år	19	18	17	17	17	19	18	17	18	18

Begge gikk derfor imot president Violeta Barrios de Chamorros klart uttrykte ønske om å få enda mer generell budsjettstøtte enn det landet allerede mottok, som for Norges del var en ganske stor andel av den totale bistanden (Liland & Alsaker 2003: 148).

Til tross for at Norge etter hvert fikk en viss erfaring med og ekspertise på Nicaragua, ble bistanden gradvis nedtrappet mot slutten av 1990-årene. Årsakene var flere, blant annet et ønske om å prioritere engasjementet i

freds- og forsoningsprosessene i Guatemala og Colombia. Hovedgrunnen var nok allikevel en sviktende norsk tillit til den nye regjeringen som ble valgt i 1996 (Liland & Alsaker 2003: 148). Norge støttet revisjonsmyndighetene i enkelte mottakerland, som ett av flere tiltak mot korrupsjon som NORAD satte inn, særlig fra slutten av 1990-årene. Fra 1998 fikk den nicaraguanske riksrevisjonen støtte til et antikorrupsjonsprosjekt gjennom et nordisk samarbeid. Men en konflikt mellom president Arnaldo Alemán og den nicaraguanske riksrevisoren (*Contralor General de la República*), Augustín Jarquín, endte i januar 2000 med en grunnlovsendring som endret statuttene for riksrevisjonen. Fra å være en institusjon med en riksrevisor og en viseriksrevisor ble riksrevisjonen et kollegium på fem partipolitisk valgte personer. I en slik situasjon hadde rammene for den nordiske støtten blitt så forandret at Norge valgte å fryse støtten (Liland & Alsaker 2003: 157).

Nicaragua falt i unåde fra slutten av 1990-årene på grunn av korrupsjon og dårlig styresett, og det ble vedtatt at bistanden til landet gradvis skulle fases ut (Liland & Alsaker 2003: 207).

Norsk støtte til urbefolkninger

Norge var relativt tidlig ute med å inkludere urfolk i bistanden. Norge hadde gjennom 1970-årene ytt ad hoc-messig støtte til de to internasjonale urfolksorganisasjonene *International Work Group for Indigenous Affairs* (IWGIA) og *World Council for Indigenous Peoples* (WCIP) før Utenriksdepartementet og NORAD i 1980 formelt vedtok å øke bistanden til urfolk, noe som resulterte i at IWGIA og WCIP mottok årlig støtte fra Utenriksdepartementet til sin kjernevirksomhet. Fra 1983 vektla norske bistandsmyndigheter økt samarbeid mellom NORAD og urfolksorganisasjonene. Den økonomiske støtten ble således gitt til urfolkenes egne organisasjoner, og den søramerikanske regionale organisasjonen *Consejo Indio de Sud América* (CISA) ble den første urfolksorganisasjonen i Latin-Amerika til å motta midler fra NORAD. Den økonomiske støtten fra NORAD gikk uten unntak til latinamerikanske urfolksorganisasjoner i etableringsfasen 1980–86 (Stige 2016: 86). Den norske urfolksbistanden var radikal i den forstand at den brøt med prinsippet om ikke-innblanding, dvs. kravet om at myndighetene i de aktuelle landene måtte godkjenne prosjektene (Stige 2016: 85). Bistanden var unik, da Norge var den første til å gi denne typen bistand.

Siden 1983 har NORAD gjennom urfolksprogrammet støttet urfolksorganisasjoner i fem latinamerikanske land: Paraguay, Chile, Brasil, Peru og Guatemala (Daudelin 1998: 7). I 1998 utgjorde NORADs totale støtte til urfolk over 82 millioner NOK. Urfolksprogrammet utgjorde den største enkeltposten, med 19 millioner fordelt på 39 ulike organisasjoner og 43 prosjekter i u-land. 17 norske og en internasjonal frivillig organisasjon fikk til sammen 52 millioner NOK, og ca. 90 % av denne støtten gikk til prosjekter i Latin-Amerika (Liland & Alsaker 2003: 214). NORADs urfolksbistandsprogram ble overført til forskningsstiftelsen FAFO i 1991, før det igjen ble tilbakeført til NORAD i 2000. I 2003 ble det besluttet å avvikle programmet og legge det ut til aktuelle ambassader og organisasjoner (Stige 2016: 88).

Norsk bistand gjennom frivillige organisasjoner

Nicaragua gjorde sitt til at Mellom-Amerika ble et nytt innsatsområde for norsk bistand i 1980-årene. Mye av bistanden til Nicaragua ble også gitt i form av støtte til en mengde nicaraguanske frivillige organisasjoner som arbeidet med demokrati og menneskerettigheter. I 1999 var det registrert mer enn 50 slike i Nicaragua. NORAD støttet også norske frivillige organisasjoner som drev med demokrati- og menneskerettighetsarbeid i u-land (Liland & Alsaker 2003: 118–119). De frivillige organisasjonene ble til en hovedkanal for norsk bistand etter 1975. Så mye som en tredjedel av den totale norske bistanden til Mellom-Amerika var i 1980-årene kanalisert gjennom frivillige organisasjoner. Så mange som 15 forskjellige norske frivillige organisasjoner var involvert i bistand til Mellom-Amerika i begynnelsen av 1990-årene (Bye 2016: 66).

De ovennevnte eksemplene fra Nicaragua og Mellom-Amerika må her ses i sammenheng med generelle trender i bistandspolitikken. Mellom 1987 og 1999 skjedde det en kraftig endring av de norske frivillige organisasjonenes rolle i bistanden, både kvantitativt og kvalitativt. De frivillige organisasjonenes andel av norsk bistand økte fra 5,6 % i 1981 til 23 % i 1999. I 1998 gikk 2355 millioner NOK den veien, hvorav halvparten gikk via NORAD (Bye, Jansen & Salvesen 2000: 7). I 2002 gikk ca. 25 % av de tosidige bevilgningene gjennom frivillige organisasjoner (Simensen 2003: 215). Bevilgningene steg fra 14 millioner NOK i 1974 til 400 millioner NOK i 1987.

1980-årene er beskrevet som «de frivillige organisasjonenes tiår». Antallet norske frivillige organisasjoner som fikk offentlig støtte til sitt

utviklingsengasjement, økte fra 20 i 1975 til 98 i 1991. Antallet prosjekter som disse organisasjonene stod for, økte fra 273 i 1981 til 1058 i 1991 (Engelsen & Alsaker 2003: 200). Organisasjoner i mottakerlandene mottok også økende norsk og internasjonal støtte, noe som bidro vesentlig til «organisasjonsrevolusjonen» i utviklingssamarbeidet.

Samarbeidet ble ytterligere styrket ved at det ble inngått rammeavtaler mellom NORAD og enkelte frivillige organisasjoner. Den første avtalen med Kirkens Nødhjelp for Sør-Sudan-programmet ble inngått i 1974 og dannet grunnlag for flere tilsvarende avtaler. KrF stod naturlig særlig misjonen nært. Med regjeringsskiftet i 1981 og særlig med regjeringsutvidelsen i 1983 og opprettelsen av et eget bistandsdepartement, fikk KrF, partiet med klarest bistandsprofil, betydelig innflytelse. I bistandsmeldingen fra 1984 ble frivillige organisasjoner behandlet i et eget kapittel. Organisasjonenes muligheter for å gå utenom den offentlige forvaltningen i mottakerlandene ble understreket. For bistandsminister Reidun Brusletten var økt støtte til frivillige organisasjoner «en prinsipp sak» (Engelsen & Alsaker 2003: 204). Blant de fire norske organisasjonene som mottok mest bistand totalt både i 1981 og i 1991, var Kirkens Nødhjelp, Norges Røde Kors, Redd barna og Norsk Folkehjelp (Engelsen & Alsaker 2003: 211). Som nevnt ovenfor, stod frivillige organisasjoner i 1980-årene for en tredjedel av den totale norske bistanden til Mellom-Amerika.

Fredsforhandlinger og bistand

I dette avsnittet skal vi vise hvordan Norges bidrag til fredsprosessene i Guatemala og Colombia var med på å utløse bistand og vedvarende forbindelser med disse landene. For en nærmere og mer detaljert analyse av fredsprosessene i de to landene, se Ada Nissens kapittel i denne boken.

Guatemala

Fred, demokrati og respekt for menneskerettigheter i u-land ble helt sentrale elementer i norsk bistandspolitikk i 1990-årene.¹¹ Det tette samarbeidet

11 Tildelingen av Nobels fredspris til Costa Ricas president Oscar Arias Sánchez i 1987 for hans innsats for å skape fred i Mellom-Amerika og tildelingen av Nobels fredspris til maya-lederen Rigoberta Menchú i Guatemala i 1992 for hennes kamp for urfolks rettigheter i Latin-Amerika fremmet Norges profil som «fredsnasjon».

mellom frivillige organisasjoner og Utenriksdepartementet som er beskrevet ovenfor, kom til å bli kjent som den norske modellen (se Nissen, kapittel 9), et uformelt og flytende partnerskap mellom frivillige organisasjoner og UD, der førstnevnte var operatør, «mens vi betaler», som statssekretær i UD Jan Egeland sa det (Liland & Alsaker 2003: 251). Den norske modellen var i høy grad virksom innenfor nødhjelp, men den kom kanskje klarest til uttrykk innenfor freds- og konfliktløsningsarbeid. Erfaringene fra fredsarbeidet i Guatemala la mye av grunnlaget for den norske modellen i andre konfliktsammenhenger.

Norges engasjement i fredsprosessene var sterkt personavhengige. I 1989 var Gunnar Stålsett, generalsekretær i Det lutherske verdensforbund, en internasjonal sammenslutning av nasjonale og internasjonale lutherske kirker, på delegasjonsreise til Guatemala og skaffet seg gode kontakter med regjeringen og spesielt med geriljaen. Høsten 1989 ringte så Stålsett til statssekretær i Utenriksdepartementet Knut Wollebæk (KrF) med bønn om politisk og økonomisk støtte til å få i gang nye fredssamtaler (Nissen 2010: 30). Deretter tok Stålsett kontakt med Petter Skauen, Kirkens Nødhjelps stedlige representant i Guatemala (1976–99), som gjennom sin langvarige virksomhet i landet hadde opparbeidet seg svært gode kontakter innenfor statsapparatet, og ba ham finne representanter for regjeringen til samtaler med geriljaen (Liland & Alsaker 2003: 252). Dermed kom Kirkens Nødhjelp til å spille hovedrollen i å engasjere det offisielle Norge i konflikten i Guatemala. Med politisk ryggdekning og finansiell støtte fra utenriksminister Kjell Magne Bondevik og hans statssekretær Knut Wollebæk, kunne Stålsett og Skauen fortsette sin tilretteleggende virksomhet. UDs positive holdning skyldtes dels de personlige forbindelsene mellom Stålsett, Skauen, Bondevik og Wollebæk og de felles visjoner disse personene delte, men også at Stålsetts henvendelse kom på et tidspunkt da UD hadde ferdigstilt en utredning om Norges forhold til Mellom-Amerika, som konkluderte med at et hovedmål for norsk politikk skulle være å støtte integrasjons- og fredsprosesser i regionen. Initiativet fra Det lutherske verdensforbundet gjennom Stålsett passet derfor den nye regionale dagsordenen som fot i hose (Nissen 2010: 32). Oslo-avtalen av 30.mars 1990 etablerte en norsk rolle i prosessen.

Norges involvering i fredsprosessen gjorde det viktig å trappe opp bistanden til landet. Norge hadde i mai 1994 opprettet fredspakken: bistandsmidler til støtte for demokratiutvikling og urfolks rettigheter. I midten av 1995

var Norges bistand til Guatemala nådd 67,5 millioner NOK. Dette var en relativt beskjeden sum, men allikevel egnet som press- og lokkemiddel (Nissen 2010: 92). Å bruke bistand som belønning eller straff i fredsprosessen stod helt sentralt i UD's tenkning: Det norske bistandsengasjementet i Guatemala var betinget av en positiv utvikling i fredsprosessen, og ville bli trappet raskt ned ved et eventuelt forhandlingsbrudd (Liland & Alsaker 2003: 254). Norge trappet opp sin bistand som en del av en internasjonal bistandspakke i tilknytning til fredsavtalen (se tabell 5.2, 5.3 og 5.4). Norge er fortsatt forholdsvis sterkt engasjert når det gjelder bistand til Guatemala, men nedleggelsen av ambassaden i 2016 har ført med seg en endring i det norske engasjementet, og organisasjoner som Kirkens Nødhjelp har ikke lenger stedlig representasjon.

Colombia

Den konservative presidenten Andrés Pastrana (1998–2002) tok i 1998 et nytt fredsinitiativ overfor FARC. For å lokke FARC til forhandlingsbordet gikk Pastrana i denne forbindelse med på å trekke regjeringsstyrkene ut fra et stort område på størrelse med Sveits sør i Colombia (San Vicente del Caguán, 42 000 kvadratkilometer) og overlate dette til FARC. For å legitimere fredsprosessen fikk FN mandat som megler og tilrettelegger for fredssamtalene som fulgte. Det var på dette tidspunktet at Norge for første gang kom inn i bildet, da FNs generalsekretær Kofi Annan i 1999 utpekte tidligere statssekretær i Utenriksdepartementet (1990–97) Jan Egeland til FNs Colombia-utsending og spesialrådgiver for fred i Colombia.

Som de to tidligere, falt også dette tredje forsøket på fredsforhandlinger med geriljaene i Colombia i fisk, men gjennom spesialrådgiver Egelands arbeid etablerte Norge seg i colombianernes bevissthet og fikk kanaler inn til sentrale aktører i konflikten. Som i tilfellet Guatemala var nettverksbygging og innsats fra enkeltpersoner aller viktigst. I Colombia er Norges rolle som tredjepart tett forbundet med personen Jan Egeland.

På samme måte som i Guatemala utløste Norges fredsengasjement i Colombia bistand og etablerte vedvarende forbindelser med landet. Fra 1992 til 2000 økte bistanden til Colombia fra 1,7 millioner NOK til 51 millioner NOK i året. I 2001 var bistanden steget til vel 66 millioner NOK, og den holdt seg omtrent på dette nivå fram til 2010, da bistandsbeløpet steg til 86 millioner

Tabell 5.3. Norsk bistand i tall (millioner NOK): Mellom-Amerika, Karibia, Mexico og Sør-Amerika 1996-2005.

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Panama	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,1
Costa Rica	4,2	13,8	2,6	2,0	5,1	3,7	4,0	-	-	33,4
Nicaragua	155,1	137,0	126,5	132,2	116,5	126,2	71,5	89,7	84,6	90,1
Honduras	7,7	14,2	35,1	28,9	17,3	196,3	7,0	11,5	12,4	10,9
El Salvador	21,1	15,9	16,0	12,9	10,9	23,1	13,3	8,0	7,3	13,6
Guatemala	97,6	107,6	86,7	102,8	73,4	93,2	94,1	89,9	87,4	135,0
Dom. Rep.	3,1	2,7	5,7	2,7	1,9	3,8	3,4	3,3	4,3	3,1
Haïti	6,9	6,6	8,9	9,4	15,3	18,7	13,3	14,4	46,9	32,1
Cuba	11,2	7,7	6,6	8,9	7,1	15,5	9,5	12,2	30,1	8,9
Mexico	2,4	1,7	7,3	5,0	3,9	3,6	3,1	0,6	2,4	3,4
Colombia	15,2	39,1	48,1	51,0	51,0	66,3	61,5	66,0	57,3	58,3
Venezuela	0,1	0,6	0,0	-	2,9	1,0	0,5	1,1	1,7	2,6
Ecuador	10,4	11,0	19,6	15,5	18,5	24,5	18,0	19,0	16,2	11,2
Peru	14,5	16,9	15,4	12,9	12,2	19,3	11,4	61,8	8,4	21,5
Bolivia	19,4	27,1	30,2	27,0	24,6	28,9	26,3	26,8	22,8	23,8
Paraguay	4,4	4,4	6,5	11,1	25,4	5,8	5,0	4,8	3,9	4,3
Chile	8,7	8,5	8,4	4,7	5,7	6,8	3,7	4,5	1,6	101,6
Argentina	0,1	-	0,0	0,1	0,1	0,4	0,7	2,6	0,2	-
Uruguay	0,3	0,1	0,3	0,4	0,2	0,1	-	-	-	-
Brasil	13,5	13,3	15,9	15,2	20,3	21,4	22,7	27,5	20,6	18,2
Sum pr. år	392,9	428,2	439,8	442,7	412,3	658,6	369,0	443,7	408,4	572,4
Ant. land pr. år	19	18	17	18	19	19	18	17	17	18

NOK (se tabell 5.2–5.4). Økningen i bistanden skyldtes i stor grad konfliktenes negative utvikling og Norges rolle i vennegruppen (Norge, Cuba, Spania, Frankrike og Sveits). Dette trakk Norge inn i prosessen i en slik grad at den norske regjeringen til slutt bestemte seg for å åpne en ambassade i Bogotá.

Jan Egelands arbeid i Colombia var trolig avgjørende for at Norge, sammen med Cuba, ble engasjert som tilretteleggere i det fjerde forsøket på fredsforhandlinger i Colombia. Forhandlingene startet i Norge i oktober 2012 og

fortsatte i Havanna på Cuba fram til 24. august 2016. I denne forbindelse må det nevnes at Norges rolle som tilrettelegger sammen med Cuba også har gitt seg utslag i økt bistand til Cuba, som fra 8,5 millioner NOK i 2011 økte til vel 27 millioner NOK i 2012 (se tabell 5.4).

Den endelige fredsavtalen ble undertegnet i Cartagena de las Indias 26. september 2016. Avtalen ble imidlertid avvist med knapt flertall i en folkeavstemning 2. oktober 2016, få dager før president Juan Manuel Santos ble tildelt Nobels fredspris for 2016 for sin innsats for å skape fred i Colombia. Partene gjenopptok imidlertid forhandlingene, og en ny avtale ble undertegnet i Bogotá den 24. november 2016. Denne ble ikke lagt ut til folkeavstemning, men ble i stedet vedtatt av Senatet den 30. november og av Representantenes Hus i parlamentet den 1. desember. Colombias regjering og landets nest største geriljagruppe ELN ble 30. mars 2016 enige om å starte offentlige fredsforhandlinger. Norge skal være tilrettelegger også i denne prosessen, sammen med Brasil, Chile, Cuba, Ecuador og Venezuela.

Den rød-grønne regjeringen (2005-13) og Latin-Amerika

Dette temaet er gjenstand for et eget kapittel i denne boken (Bull, kapittel 6). Derfor skal vi her bare nøye oss med hovedpunktene, med hovedvekt på hvordan personavhengigheten igjen kom til å sette sitt preg på bistanden rettet mot Latin-Amerika.

Den såkalte venstre-bølgen i Latin-Amerika (se detaljert oversikt i kapittel 6) dannet en del av bakgrunnen for at Latin-Amerika ble viet større oppmerksomhet av den rød-grønne regjeringen. Latin-Amerika-seksjonen i Utenriksdepartementet fikk derfor i oppdrag å utforme en egen Latin-Amerika-strategi. Stoltenberg-regjeringens proaktive Latin-Amerika-strategi var basert på en fortsettelse av Norges tradisjonelle strategier i regionen med fokus på alle kjerneelementene i «engasjementspolitikken»: menneskerettigheter, urfolksrettigheter, likhet mellom kjønnene og miljø, men disse elementene ble nå reformulert som Norges «strategiske interesser». Forholdet mellom Norge og land i Latin-Amerika skulle ses på som et forhold mellom likeverdige parter med felles interesser (Bull, kapittel 6 i denne boken). Stoltenberg-regjeringenes nye «Latin-Amerika-politikk» innebar også et økt fokus på Sør-Amerika.

Ett av punktene i Latin-Amerika-strategien var næringslivets sosiale ansvar og modeller for samarbeid mellom næringsliv, fagbevegelse og myndigheter. I 2009 ble det etablert et norsk-brasiliansk forum for sosial dialog for å oppmuntre til samarbeid mellom fagbevegelser og arbeidsgiverorganisasjoner med LO-NHO på norsk side og CUT og CNI på brasiliansk side (Bull, kapittel 6). I oktober 2009 ble det avholdt en stor konferanse i Brasilia med formål å drøfte hvordan erfaringer fra den norske samarbeidsmodellen i arbeidslivet kan brukes i Brasil.¹²

Den norske regjeringen finansierte også dannelsen av Det Økonomiske og Sosiale Råd (*Consejo Económico y Social*) i El Salvador for å styrke den sosiale dialogen mellom arbeidsgivere, regjeringen og andre sosiale aktører etter at Mauricio Funes vant presidentvalget i El Salvador i 2009 med støtte fra FMLN, som lenge hadde vært SVs søsterparti. Et «olje for utvikling»-program, et teknisk samarbeid med sikte på å overføre kunnskap om forvaltningen av olje- og gassressurser i utviklingens tjeneste basert på Norges suksess på dette området, ble etablert med Bolivia. I 2011 ble det etablert et eget program for Cuba (Bull, kapittel 6).

Også budsjettmessig ble den nye politikken fulgt opp. Tidligere hadde bistanden til Latin-Amerika utgjort omtrent 165 millioner NOK fordelt på Nicaragua, Guatemala og en regional bevilgning til Mellom-Amerika. I budsjettet for 2007 var postens navn endret fra Mellom-Amerika til Latin-Amerika og økt til 246 millioner. Det var en økning på nærmere 50 % (Bull, kapittel 6). Utviklingsminister Erik Solheims bruk av bistand som et politisk markeringsverktøy kom til uttrykk i budsjettet for 2007, det første budsjettet som han selv hadde forberedt, der han «belønnet» venstrebølgen i latinamerikanske land ved omtrent en dobling av bistanden til kontinentet (Eggen 2013: 424).¹³

12 Tilfeldighetene ville det slik at Berge Furres klassiske lærebok for norske historiestudenter, «*Norsk Historie 1905–1990*» var blitt oversatt til portugisisk! Boken ble først utgitt i gjennomillustrert bokform i 2006: «*História da Noruega-Da independência ao Estado de Bem-Estar Social*», men Tarso Genro, tidligere borgermester i Porto Alegre, hadde åpenbart hatt tilgang til deler av manuskriptet. Berge Furres historieskrivning ble dermed en direkte inspirasjonskilde for president Lula i Brasil. Lula, «Brasils svar på Johan Nygårdsvold» ifølge Berge Furre, ble begeistret for «o modelo norueguês». Lula ga ansvaret for å lære mer systematisk av de nordiske erfaringene som han hadde slik sans for, til Tarso Genro (Bye 2015).

13 Bistanden til Haïti har også vært betydelig siden 2010. Dette skyldes det katastrofale jordskjelvet som rammet det luftfattige landet i januar 2010. Bistanden til Haïti, som var høyest i jordskjelvåret 2010 (se tabell 5.4), består således av ren nødhjelp, hvor Kirkens Nødhjelp spiller en sentral rolle i bistandsarbeidet.

Budsjettet ble holdt på omtrent det samme nivået i 2008 og 2009. Allikevel representerte ikke den samlede bistanden til Latin-Amerika mer enn knapt 6 % av det totale bistandsbudsjettet og bare ca. 10 % av bistandsbevilgningene til Afrika. Fra 2008 kom i tillegg bevilgninger over Miljøverndepartementets budsjett til det brasilianske Amazonas-fondet, hvilket etter hvert gjorde Brasil til den største mottaker av norske bistandsmidler til Latin-Amerika siden man hadde fått aksept for å inkludere midlene til skogsatsingen i bistandsregnskapet (Bull, kapittel 6). Fra 2008 til 2009 økte således bistanden til Brasil fra 34 millioner NOK til 185 millioner NOK (se tabell 5.4).

Brasil

Etter hvert ble det Brasil som kom til å stå i fokus for Latin-Amerika-satsningen gjennom lanseringen av en særskilt Brasil-strategi i 2011. Da Jens Stoltenberg lanserte sitt klima- og skoginitiativ under FNs klimakonferanse på Bali i 2007, ga det ham og Norge stor internasjonal oppmerksomhet. Under klimatoppmøtet på Bali forpliktet Norge seg til å bidra med opp til tre milliarder NOK årlig i kampen for å hindre regnskogsødeleggelse og redusere klimagassutslippene (Leira 2013: 45). Høsten 2008 inngikk Norge og Brasil en intensjonsavtale om regnskogsamarbeid. Norge lovet å bidra med inntil 1 milliard USD til Brasils Amazonas-fond fram til 2015, dersom Brasil lyktes med å redusere avskogingen i Amazonas. Norge var første bidragsyter til Amazonas-fondet som blir styrt fra Brasil og forvaltes av den brasilianske utviklingsbanken (BNDES). Størrelsen på bidragene fra Norge til Amazonas-fondet bestemmes av hvor mye Brasil reduserer avskogingen (året før). Jo lavere avskoging, desto mer utbetalt. Norge er Amazonas-fondets klart største bidragsyter. Storparten av norske bistandsmidler går derfor nå til Brasil. Bistanden til Brasil var i 2012 på vel 1248 millioner NOK, mens den nådde et foreløpig høydepunkt med nesten 4000 millioner NOK i 2013 (se tabell 5.4). Bistanden til Brasil gjennom Amazonas-fondet er et uttrykk for Stoltenberg-regjeringens vektlegging av norske «strategiske interesser» (i dette tilfellet klima-politikken) som grunnlag for norsk bistand til land i Latin-Amerika.

Det var ikke bred politisk enighet om den rød-grønne flertallsregjeringens nye satsing på Latin-Amerika. I sitt alternative statsbudsjett for 2012 sa Høyre klart fra om at de «i tråd med prioriteringer gjennom flere år vil avslutte norsk bilateral bistand til land i Latin-Amerika». Gjennom den markerte

Tabell 5.4 Norsk bistand i tall (millioner NOK): Mellom-Amerika, Karibia, Mexico og Sør-Amerika 2006–2015.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Panama	-	-	-	-	14,3	38,8	9,4	11,7	0,8	-
Costa Rica	0,6	1,9	2,6	4,4	3,1	13,5	-0,8	38,9	4,5	1,0
Nicaragua	161,8	116,0	114,1	112,1	116,0	102,1	89,1	107,6	72,5	57,3
Honduras	10,1	8,7	9,1	8,9	9,0	8,6	25,8	67,2	11,6	10,4
El Salvador	3,1	4,0	3,4	3,2	6,8	11,8	3,6	13,3	14,8	9,6
Guatemala	95,8	87,1	64,7	48,4	56,7	62,0	51,1	72,8	79,9	75,6
Dom. Rep.	5,1	2,3	1,9	1,8	1,6	1,6	1,5	1,7	1,6	1,4
Haïti	51,3	45,1	59,1	26,9	403,6	135,2	129,3	83,6	89,3	66,9
Cuba	6,3	7,0	14,5	5,0	6,6	8,5	27,1	21,0	20,9	27,8
Mexico	-	-	0,7	0,1	0,3	45,9	1,9	9,5	41,2	23,1
Colombia	63,7	78,4	62,4	72,8	85,8	68,5	86,0	97,3	115,5	131,9
Venezuela	1,2	1,8	0,3	0,2	0,4	0,8	0,8	-0,2	-	-
Ecuador	12,2	13,1	17,3	10,3	18,4	16,3	13,1	14,1	14,3	15,1
Peru	9,1	838,0	1,7	-45,6	22,9	19,9	30,0	32,6	41,1	39,3
Bolivia	23,3	28,7	36,6	40,2	35,4	32,6	31,7	45,5	31,7	29,0
Paraguay	5,0	6,5	6,6	5,7	6,3	7,1	6,7	7,1	6,6	6,7
Chile	91,3	135,1	199,7	83,4	79,0	-66,7	188,2	56,3	1,2	-
Argentina	0,2	0,2	0,6	0,3	0,6	0,3	0,3	0,0	0,7	-
Uruguay	-	10,0	-	1,1	0,6	0,2	0,3	-0,2	0,1	-
Brasil	18,0	55,3	33,9	185,0	226,2	406,6	1248,1	3988,8	882,6	1267,7
Sum pr. år	559,9	1439,2	629,2	564,2	1093,6	913,6	1943,2	4668,6	1430,9	1762,8
Ant. land pr. år	17	18	18	19	20	19	19	17	19	15

nedgangen i bistanden til Latin-Amerika i den blå-blå regjeringens budsjett for 2016, er dette nå i ferd med å skje. Budsjettet innebærer en omfattende nedtrapping av Norges engasjement i regionen gjennom en reduksjon av bistanden til Latin-Amerika over den såkalte regionalbevilgningen. Et talende eksempel er utviklingen av Norges eneste gjenværende ambassade i Mellom-Amerika, Guatemala.

Konklusjon

En gjennomgående tendens er at norske forbindelser og bistand til Latin-Amerika er kommet i stand som en reaksjon på politisk viktige konkrete hendelser og begivenheter i visse latinamerikanske enkeltland. Således innebar den rød-grønne regjeringens initiativ overfor de nye venstre-regjeringene, hovedsakelig i Sør-Amerika, i kjølvannet av den såkalte venstre-bølgen ikke noe nytt. Mer enn et brudd, representerte denne reaksjonen på «venstre-bølgen» i regionen bare en fortsettelse og oppfølging av hovedtendensen i norsk bistand til Latin-Amerika over tid. At den norske støtten til de radikale «venstre-bølgelandene» også i dette tilfellet avvek fra USAs politikk overfor de samme landene, bekrefter en annen hovedtendens i Norges forbindelser og bistand til Latin-Amerika: villigheten til å gå på tvers av USAs interesser i regionen. Selv om avviket mellom en viss «venstredreining» i norsk bistandspolitikk og USAs utenrikspolitiske interesser er et særtrekk ved Norges forbindelser til Latin-Amerika, gjelder det ikke utelukkende for Latin-Amerika. Tilsvarende avvik gjaldt også i Norges forhold til Nord-Vietnam, Sør-Afrika og frigjøringsbevegelser i de portugisiske koloniene i Afrika. Etter den kalde krigens slutt er denne motsetningen forsvunnet, samtidig som Norge kanskje beholder et visst «venstre-fokus» i bistandspolitikken, i hvert fall retorisk, om ikke reelt.

Siden 1970-tallet har bistanden vært konsentrert til følgende land: Cuba, Nicaragua, Guatemala, Colombia og Brasil. Det var først med den rød-grønne regjeringen (2005–13) at man for første gang forsøkte å få til en samlet strategi overfor Latin-Amerika som helhet og ikke overfor de tradisjonelle bistandslandene i Mellom-Amerika. I denne perioden utviklet Utenriksdepartementet for første gang en tilsynelatende proaktiv Latin-Amerika-strategi, og regjeringen vedtok endog en egen Brasil-strategi. Men også denne mer helhetlige Latin-Amerika-strategien var reaktiv i den forstand at den kom i stand som en reaksjon på et forutgående regionalt politisk fenomen: «venstre-bølgen». Men det var Brasil som etter hvert ble det generelle fokuset for Latin-Amerikasatsingen. Brasils lansering av Amazonas-fondet og Norges Klima- og skoginitiativ passet som hånd i hanske. Det som står igjen i dag etter regjeringsskiftet i 2013, er en videreføring av Brasil-strategien som ble igangsatt i 2011 under Stoltenberg-regjeringen, i tillegg til engasjementet i fredsprosessene i Colombia. Dialogen mellom USA og Cuba siden desember 2014 har gjort at

forholdet til Cuba har mistet sin tidligere kontroversielle karakter. Med Trump-administrasjonen er det dog en mulighet for at dette kan endre seg.

Gjennomgangen av hovedtrekkene i den norske bistanden til Latin-Amerika har vist betydningen av institusjonelle koblinger mellom norske frivillige organisasjoner og sentrale betydningsfulle politikeres personlige engasjement. Slike koblinger og det personlige engasjementet har spilt en sentral rolle i valget av hvilke land bistanden har vært rettet inn mot. Personlig engasjement og tilknytning har således vært med på å prege profilen på Norges tilstedeværelse i Latin-Amerika: Reiulf Steen i Chile i 1990-årene, Torvald Stoltenberg og Vegard Bye i Nicaragua i 1980-årene, Petter Skauen i Guatemala fra 1970-årene, Jan Egeland i Colombia i 1990-årene og Solheim på 2000-tallet. Hvorvidt dette idiosynkratiske personpreget er et spesielt og unikt særtrekk ved bistandssamarbeidet med Latin-Amerika sammenlignet med Afrika og Asia, er vanskelig å si. En nærmere undersøkelse av dette spørsmålet faller utenfor rammene for det foreliggende kapitlet, men utgjør en interessant problemstilling som kunne gjøres til gjenstand for videre forskning på dette området.

Referanser

- Berntzen, Einar. (2012). Religion and Politics in Nicaragua: What Difference Does A Revolution Make? *Iberoamericana, Nordic Journal of Latin American and Caribbean Studies*, XLII (1–2), 159–182.
- Bull, Benedicte. (2016). Norwegian Social Thought on Latin America. Between Autonomy and the 'Geopolitics of the Weak'. I Benedicte Bull (Ed.), *Norwegian social thought on Latin America* (s. 9–35). Buenos Aires: CLACSO.
- Bye, Vegard, Ingvill Jansen & Hilde Salvesen. (2000). *En kartlegging av erfaringer med norsk bistand gjennom frivillige organisasjoner 1987–1999*. Evalueringsrapport 4/2000, Det kongelige Utenriksdepartement.
- Bye, Vegard. (2015). Berge Furre og Brasil. Hentet fra <http://www.dagsavisen.no/berge-furre-og-brasil-1.676118>
- Bye, Vegard. (2016). Studies of the Latin American Left from a Norwegian Perspective. I Benedicte Bull (Ed.), *Norwegian social thought on Latin America* (s. 53–80). Buenos Aires: CLACSO.
- Daudelin, Jean. (1998). *Investing in the Future. Lessons from Norway on Foreign Aid and Indigenous Peoples*. The North South Institute, Norwegian Ministry of Foreign Affairs.
- Eggen, Øyvind. (2008). Virker bistand? Ulike bidrag til de siste års bistandsdebatt. *Internasjonal Politikk*, 66 (1), 209–222.

- Eggen, Øyvind. (2013). Bistand som politisk markering. *Internasjonal Politikk*, 71 (3), 421–429.
- Engelsen Ruud, Aril & Kirsten Alsaker Kjerland. (2003). *1975–1989: vekst, velvilje og utfordringer, bind 2 i Norsk utviklingshjelps historie*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Eriksen, Knut Einar & Helge Øystein Pharo. (1997). *Kald krig og internasjonalisering 1945–1965, bind 5 i Norsk Utenrikspolitikks Historie*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Godbolt, James. (2014). Solidaritet med Chile – frå motstandskamp til menneskerettighetsengasjement. *Historisk tidsskrift*, 93, 277–298.
- Leira, Torkjell og Regnskogfondet. (2013). *Menneskerettigheter og ressurskonflikter i Amazonas*. Regnskogfondet.
- Liland, Frode & Kirsten Alsaker Kjerland. (2003). *1989–2002: på bred front, bind 3 av Norsk utviklingshjelps historie*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Nilsson, Ann-Sofie. (1991). Swedish Social Democracy in Central America: The Politics of Small State Solidarity. *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, 33 (3), pp. 169–199.
- Nissen, Ada Elisabeth. (2010). *Et historisk bidrag? Norsk fredsdiplomati i Guatemala 1989–1997* (Masteroppgave i historie). Institutt for arkeologi, konservering og historie, Humanistisk fakultet, Universitetet i Oslo 14.05.2010.
- Simensen, Jarle. (2003). *1952–1975: Norge møter den tredje verden», bind 1 av Norsk utviklingshjelps historie*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Stige, Solveig. (2016). *Norsk bistand til urfolk, 1970–86* (Masteroppgave i historie). Institutt for arkeologi, konservering og historie, Universitetet i Oslo.
- Tamnes, Rolf. (1997). *Oljealder 1965–1995, bind 6 i Norsk Utenrikspolitikks Historie*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Wahl, Peder. (2011). *Politisk ammunisjon. En analyse av Cuba-saken 1958–1960* (Masteroppgave i historie). Universitetet i Bergen.